

ons kenmerk: JL
uw kenmerk: --

contactpersoon
Marian Verbeek
T +32 2 211 55 31
marian.verbeek@vvsg.be

datum: 19/01/2023
bijlagen: --

Aan de heer Bart Somers
Vlaams minister van Binnenlands Bestuur
Arenbergstraat 7
1000 Brussel

VVSG-standpunt voorontwerp decreet aanpassing kiesregelgeving

Mijnheer de minister

Op 9 december 2022 keurde de Vlaamse regering een voorontwerp van decreet tot wijziging van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011, het Digitaal Kiesdecreet van 25 mei 2012 en het decreet van 22 december 2017 over het lokaal bestuur goed. Ze besliste dat hierover advies moet worden gevraagd aan de VVSG.

We willen u danken voor het feit dat u ons de kans geeft om dit voorontwerp te bekijken vanuit het oogpunt van de lokale besturen. In wat volgt vindt u het standpunt dat de raad van bestuur van de VVSG hierover op 18 januari 2023 heeft ingenomen.

Digitaal indienen van kandidatenlijsten

Het indienen van de kandidatenlijsten gebeurt voortaan alleen nog digitaal, zo bepaalt de memorie van toelichting. Het voorontwerp geeft de Vlaamse regering de bevoegdheid om de wijze waarop de kandidatenlijsten worden ingediend te bepalen, wanneer en door wie. Vandaag bevat het Kiesdecreet zelf nog die regels. Het Kiesdecreet zal alleen nog bepalen dat de indiening uiterlijk de negentwintigste dag voor de verkiezingen (een zaterdag) vóór 16u moet gebeuren. De memorie van toelichting bevat verder de garantie op flankerende maatregelen voor mensen die minder digitaal vaardig zijn, maar we vernemen niet waarin die dan zullen bestaan.

Het ontwerp vermeldt dat de persoonsgegevens van de kandidaten voor historisch onderzoek ter beschikking kunnen gesteld worden aan universiteiten, hogescholen of erkende onderzoeksinstituten. Zij moeten daartoe een aanvraag indienen.

VVSG-standpunt

De VVSG juicht de digitalisering van dit deel van het verkiezingsproces toe. Aandachtspunten blijven wel:

- Het ter beschikking stellen door de Vlaamse overheid van een gebruiksvriendelijke, waterdichte en beveiligde digitale toepassing. Dat betekent ook de nodige testen vooraf, inclusief de zekerheid dat het systeem een piekbelasting aankan wanneer veel kandidatenlijsten tegelijk tegen het verstrijken van de deadline zouden worden ingediend.
- De vraag om het indienen van de kandidatenlijsten niet langer te concentreren op één weekend, zoals dat vandaag nog het geval is.
- Zekerheid over de nodige ondersteuning voor digitaal minder sterke kandidaten of indieners.
- Wat wordt bedoeld met 'de bijlagen' die bij de kandidatenlijsten moeten worden ingediend?

Daarnaast bepaalt het voorontwerp niet bij wie onderzoeksinstellingen aanvragen tot gebruik van de persoonsgegevens van de kandidaten moeten doen: de minister, Agentschap Binnenlands Bestuur, ...?

Maximumbedragen verkiezingsuitgaven eerder bekend

Wat een kandidaat mag uitgeven ter ondersteuning van de verkiezingscampagne, hangt af van het aantal kiezers. Dat aantal ligt echter pas in de loop van augustus vast, wanneer de definitieve kiezerslijsten worden opgesteld. Het voorontwerp bepaalt nu dat er op 1 mei een voorlopige kiezerslijst wordt gemaakt op basis van een extractie van het Rijksregister. Het zijn die aantallen die bepalend zijn voor het maximum te besteden bedrag.

VVSG-standpunt

De VVSG gaat akkoord met dit voorstel, maar vindt in het voorontwerp niet meteen terug wie dan voor deze extractie instaat: elk lokaal bestuur, de federale overheid op vraag van de Vlaamse regering, ...?

Digitaal indienen verantwoording verkiezingsuitgaven

De aangifte van de verkiezingsuitgaven door de lijsten en de kandidaten moet voortaan bij de Raad voor Verkiezingsbetwistingen gebeuren, en niet meer bij de voorzitters van de rechtbanken van eerste aanleg. Het is immers diezelfde Raad die vandaag al belast is met de controle en ook oordeelt over eventuele betwistingen.

Net zoals bij de kandidatenlijsten, bepaalt het voorontwerp verder alleen dat de Vlaamse regering de wijze bepaalt waarop die aangifte moet gebeuren. Volgens de memorie van toelichting wordt hier uitdrukkelijk voor een digitale aangifte gekozen.

VVSG-standpunt

De VVSG gaat akkoord met de digitalisering van dit deel van het kiesproces, met volgende aandachtspunten:

- Het ter beschikking stellen door de Vlaamse overheid van een gebruiksvriendelijke, waterdichte en beveiligde digitale toepassing. Dat betekent ook de nodige testen vooraf, inclusief de zekerheid dat het systeem een piekbelasting aan kan wanneer veel aangiftes van verkiezingsuitgaven tegelijk tegen het verstrijken van de deadline zouden worden ingediend.

- Zekerheid over de nodige ondersteuning voor digitaal minder sterke kandidaten of indieners. Men moet er rekening mee houden dat deze aangifteplicht terecht komt bij vele tienduizenden mensen (i.t.t. het digitale indienen van de kandidatenlijsten, wat veel meer geconcentreerd is). We mogen er niet van uitgaan dat al die kandidaten voldoende digitaal geletterd zijn om dit proces foutloos te doorlopen.
- Zal de inzage van de aangifte van de verkiezingsuitgaven digitaal kunnen? In het ontwerp staat dat de aangiften tien dagen 'ter inzage liggen' voor iedereen. Een argument om de inzagetermijn in te korten van vijftien naar tien dagen (decreet versterking lokale democratie uit 2021) was dat dit door een digitale inzage zelfs een verbetering was.

Schrappen meeste verbodsbepalingen over campagnevoeren

Het voorontwerp schrapt de meeste beperkingen qua campagnevoeren tijdens de sperperiode, omdat die beperkingen in deze digitale tijden hun nut grotendeels verloren hebben. Wel verboden blijven het uitdelen of verkopen van geschenken en gadgets en het voeren van commerciële telefooncampagnes.

VVSG-standpunt

De VVSG kan akkoord gaan met de schrapping van het verbod. Vanuit duurzaamheidsoogpunt is het goed dat gadgets als campagnemiddelen verboden blijven.

Centraal aanleveren kiezerslijsten

Het voorontwerp bepaalt dat voor het opstellen van de kiezerslijsten het Rijksregister voortaan op vraag van de Vlaamse overheid één extractie maakt voor alle Vlaamse gemeenten samen. Het college van burgemeester en schepenen moet dat dus niet meer doen. Na de extractie krijgt elke gemeente een rechtstreekse en beveiligde toegang tot het extractiebestand en wordt het college van burgemeester en schepenen volledig bevoegd voor de verdere bewerking (zoals de indeling in stemafdelingen) van de kiezerslijst.

VVSG-standpunt

De VVSG sluit zich aan bij dit voorstel, onder een dubbele voorwaarde:

- Er is absolute zekerheid vereist dat de extracties tijdig ter beschikking zijn voor de verdere voorbereiding van het kiesproces.
- Het digitale formaat van de extractie moet door de verschillende gemeentelijke IT-systemen gebruikt kunnen worden.

Afwijking voor vermelding familienaam op stembiljet

Het voorontwerp bepaalt dat kandidaten met een achternaam die bestaat uit afzonderlijke namen, ervoor mogen kiezen een of meer namen weg te laten, bv. omdat ze bij het brede publiek met slechts één naam bekend zijn. Andere wijzigingen van de officiële naam kunnen niet, zoals bv. het gebruik van een artiestennaam.

VVSG-standpunt

De VVSG gaat akkoord met dit voorstel, op voorwaarde dat deze bepaling geen aanleiding kan geven tot problemen bij het digitaal indienen van de kandidatenlijsten.

Vastleggen door college van geografische deelgebieden verkiezingen en groepering deelgebieden voor telling en bekendmaking resultaten

Het college van burgemeester en schepenen moet de kiezers voortaan indelen in stemafdelingen op basis van 'geografische deelgebieden'. Elke stemafdeling heeft een apart stemlokaal of kiesbureau. Vandaag is de indeling van de kiezers over stemafdelingen of kiesbureaus vrij. Elke stemafdeling moet ook een herkenbare naam hebben die verwijst naar dat deelgebied, samen met een nummer.

Verder wijst het college van burgemeester en schepenen in het geval van stemming op papier de stembureaus toe aan de verschillende telbureaus (voorheen gebeurde dat door een loting door de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau). Het college moet daarbij in elk telbureau stembureaus groeperen waarvan de stemafdelingen geografisch aan elkaar grenzen. Als dat niet mogelijk is, kan het college daarvan gemotiveerd afwijken. Door die manier van werken, kunnen de stemresultaten per geografisch deelgebied bekendgemaakt worden en gaat men ervan uit dat er ten minste 500 kiezers aan de stemming zullen hebben deelgenomen.

Verder bepaalt het voorontwerp dat bij digitale stemming de Vlaamse regering de resultaten per stembureau bekend maakt op voorwaarde dat die ten minste 500 kiezers kennen.

VVSG-standpunt

De VVSG kan akkoord gaan met de voorgestelde werkwijze om te komen tot een fijnmaziger bekendmaking van de kiesresultaten. Ze vraagt wel garanties dat deze methode de organisatie van de verkiezingen en de afwikkeling achteraf niet nodeloos compliceert.

Digitaal en op papier stemmen binnen één kieskring fusiegemeente

Vandaag moeten de kiezers voor één gemeenteraad ofwel allemaal op papier ofwel allemaal digitaal stemmen. Bij de lopende fusietrajecten zijn er waar dit niet het geval zou zijn. Volgens de Vlaamse overheid is het, in tegenstelling tot wat gebeurde in de aanloop naar de verkiezingen van 14 oktober 2018, vandaag praktisch niet mogelijk om in die gevallen de digitale stemming nog te veralgemenen en de betrokken gemeenten nog uit te rusten met stemapparatuur.

VVSG-standpunt

De VVSG betreurt dat van de voorgenomen fusies geen gebruik wordt gemaakt voor een verdere uitrol van het digitale stemmen, maar heeft begrip voor deze pragmatische aanpak. Ze wijst er wel op dat door die manier van aanpakken de fijnmazigheid van de beschikbaarheid van kiesresultaten (per stembureau met ten minste 500 kiezers bij digitale stemming, per groep stembureaus bij stemming op papier) kan verschillen per deel van de nieuwe fusiegemeente. Bovendien weten we uit onderzoek dat de kiesresultaten kunnen verschillen naargelang mensen digitaal of op papier stemmen: in een digitale gemeente is de opkomst lager, zijn er minder lijststemmen, wordt er meer voor slechts één

kandidaat gestemd en zijn de stemmen meer geconcentreerd op de lijsttrekker en 'schermlijsttrekkers' en minder op de lijstduwer (cf.: https://libstore.ugent.be/full-txt/RUG01/002/783/668/RUG01-002783668_2019_0001_AC.pdf).

Recht om te weigeren om te zetelen in een stem- of telbureau

Het voorontwerp geeft bepaalde kiezers het recht te weigeren om te zetelen in een stem- of telbureau. Dat kan als de kiezer zelf bewijst dat hij dat al (ten minste) twee keer heeft gedaan, ofwel door te verwijzen naar het bevolkingsregister, dat vanaf de verkiezingen van 2024 een registratie zal bevatten hoeveel keer iemand gezeteld heeft. Hiervoor moeten de provincies, die de presentiegelden bij de lokale en provinciale verkiezingen uitbetalen, de gegevens bezorgen aan de gemeenten, die dit vervolgens in het bevolkingsregister kunnen registreren. De federale overheid zal hetzelfde doen voor de Europese, federale en gewestelijke verkiezingen. Kiezers die werken bij de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten, provincies, gemeenten of OCMW's kunnen niet weigeren om te zetelen.

VVSG-standpunt

De VVSG kan akkoord gaan met de voorgestelde regeling, weliswaar met volgende aandachtspunten:

- De registratie van de gegevens in het bevolkingsregister zal extra (grotendeels manueel) werk vragen van de gemeenten. Onderstaande bepaling in de nota aan de Vlaamse regering bij dit voorontwerp klopt dus niet: *'De voorgestelde wijzigingen leiden niet tot bijkomende inzet van het personeel dat in dienst is en noopt evenmin tot werving van extra personeel of meerkosten voor de lokale en provinciale besturen. Ze geven geen aanleiding tot een toename van de werkingsuitgaven of lopende uitgaven van de lokale en provinciale besturen, noch geven ze aanleiding tot bijkomende investeringen of schulden. Aan de ontvangstenzijde, leiden ze niet tot bijkomende financiële middelen die aan de lokale en provinciale besturen ter beschikking gesteld moeten worden om het voorontwerp van decreet na te leven. Conclusie: het voorontwerp van decreet heeft geen negatieve weerslag.'*
- Het voorontwerp maakt niet duidelijk of de weigeringsmogelijkheid na twee deelnames aan een stem- of telbureau overdraagbaar is wanneer mensen verhuizen. Het gaat immers om een registratie in het gemeentelijke bevolkingsregister. De overdraagbaarheid kan alleen indien er een synchronisatie met de gegevens uit het Rijksregister gebeurt.
- In elk geval rekent de VVSG op een ondersteunende campagne door de Vlaamse overheid in de periode waarin de gemeenten de stem- en telbureaus moeten samenstellen. De kans is immers reëel dat, nu de opkomstplicht is afgeschaft, nog meer mensen vinden dat ze ook niet moeten zetelen, terwijl dat laatste (in principe) niet kan worden geweigerd.

Verplicht gebruik modelakte

Tot nu toe bepaalde het decreet lokaal bestuur de elementen die op de akte van voordracht voor raadsvoorzitter, burgemeester, schepenen of voorzitter van het bijzonder comité moeten worden vermeld, maar een verplicht te gebruiken model hiervoor was er

niet. Voortaan zal de Vlaamse regering wel een model voor de akten van voordracht op-
leggen, dat pas op de verkiezingsdag zelf ter beschikking zal worden gesteld. Op die ma-
nier wordt het onmogelijk om een voorakkoord vooraleer de kiesuitslag bekend is al te
verankeren in een officieel, van de nodige handtekeningen voorzien, document.

VVSG-standpunt

De VVSG kan zich vinden in deze bepaling, maar vraagt om zeker ook te voorzien in de
mogelijkheid om de akte van voordracht digitaal in te dienen.

Akte van opvolging voor de burgemeester

Het voorontwerp verduidelijkt dat de akte van opvolging ingediend moet worden drie da-
gen vóór de installatievergadering, bij het begin van de bestuursperiode dus.

VVSG-standpunt

De VVSG vindt de verduidelijking goed maar onvoldoende. Zo blijft het onduidelijk of een
akte van opvolging ook mogelijk is na een collectieve constructieve motie van wan-
trouwen.

Algemene ondersteuning

Dit voorontwerp van decreet bevat een aantal ingrijpende wijzigingen m.b.t. het kiespro-
ces en de start van de nieuwe legislatuur. Die komen bovenop de al eerder doorgevoerde
aanpassingen, zoals de afschaffing van de opkomstplicht, het schrappen van het gewicht
van de lijststem, de opeenvolgende periodes met initiatiefrecht, de aanstelling van de
burgemeester, enz.

De VVSG roept de Vlaamse overheid op om vanaf begin 2024 te voorzien in een uitge-
breide informatiecampagne richting de gemeenten, de politieke partijen, mogelijke kandi-
daten, burgers, media, enz., zodat iedereen tijdig en goed op de hoogte is van de moge-
lijke gevolgen. De VVSG is graag bereid hieraan haar medewerking te verlenen.

Tot daar, mijnheer de minister, het VVSG-advies over dit belangrijke voorontwerp van de-
creet. We zijn uiteraard graag bereid om dit verder met u en uw medewerkers te bespre-
ken.

Hoogachtend,

Kris Snijkers
Algemeen directeur

Wim Dries
Voorzitter